

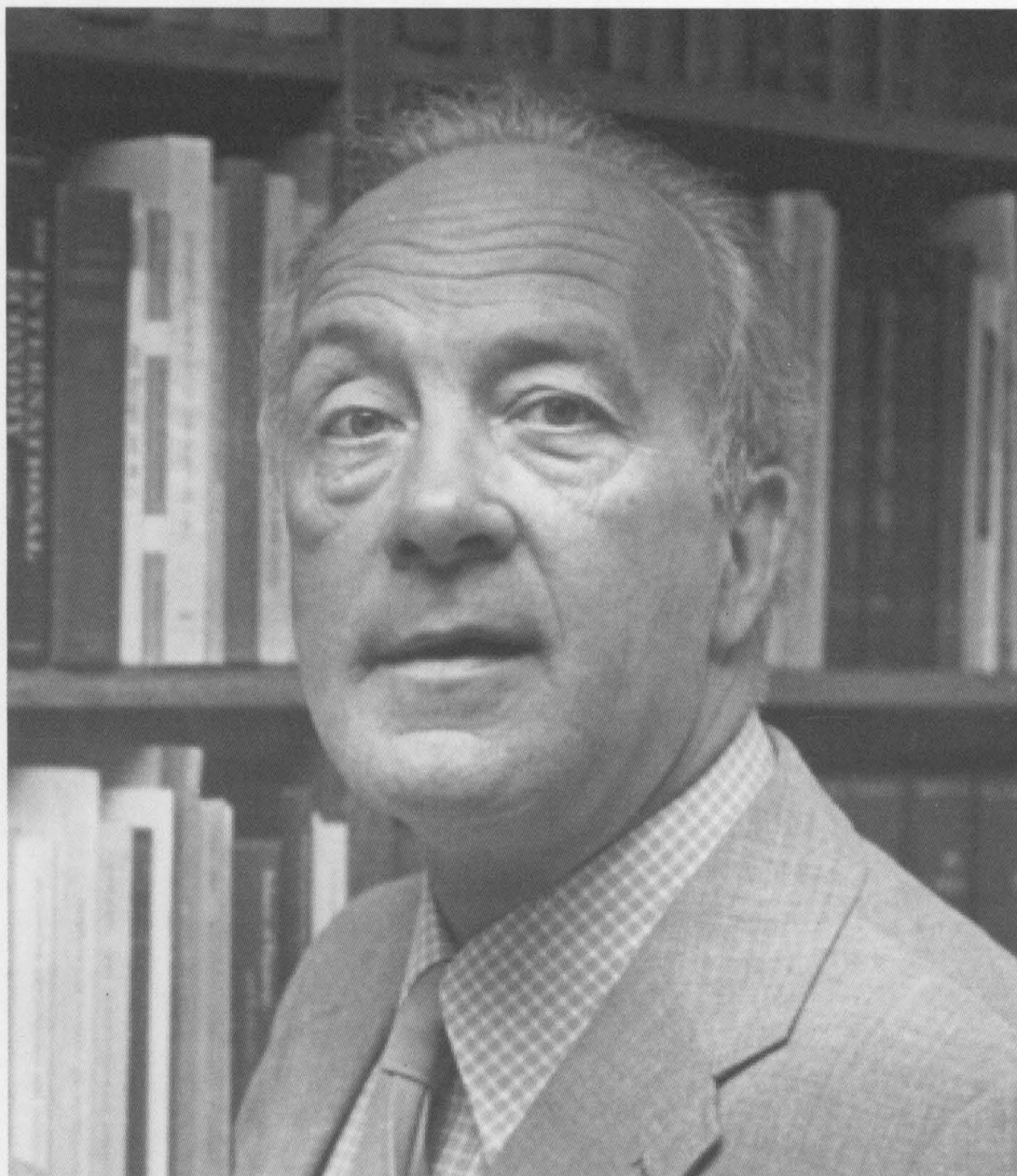
Citation:

M.M.G. Fase, Levensbericht F. de Roos, in:
Levensberichten en herdenkingen, 2002, Amsterdam, pp. 95-100

Herdenking door M.M.G. Fase

Folkert de Roos

3 september 1920 – 12 juli 2000

Folkert de Roos

In de morgen van 12 juli 2000 overleed geheel onverwacht in zijn woning te Amstelveen ons medelid Folkert de Roos. Hij was emeritus hoogleraar economie aan de Vrije Universiteit, waar hij bijna 35 jaar heeft gedoceerd. Met De Roos is ons een fijnzinnig geleerde, een docent van formaat en een beminnelijk man ontvallen. Hij kwam uit de gereformeerde wereld en dat milieu is hij zijn gehele leven ook trouw gebleven. Zijn academische taak wist hij steeds op een evenwichtige manier te combineren met andere voor de samenleving belangrijke maatschappelijke en bestuurlijke werkzaamheden. De wetenschappelijke arbeid van De Roos is daarbij echter nooit in de schaduw komen te staan. Voor wie hem echt kende verbaast dit niet, want De Roos was een trouw en toegewijd man die wist waar zijn voornaamste opdracht lag.

De Roos is op 3 september 1920 in Leeuwarden geboren in een milieu van kleine, hardwerkende zelfstandigen aan wie de grote economische crisis niet voorbijging. In zijn geboortestad doorliep hij de lagere school en de christelijke HBS. Vervolgens ging hij economie studeren aan de toenmalige Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam. Waarom zijn keuze Rotterdam was en niet de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam of de Katholieke Hogeschool van Tilburg is onbekend. Vast staat de de Vrije Universiteit eind jaren dertig, evenmin als Groningen trouwens, nog geen economische faculteit bezat. Wellicht was Rotterdam destijds voor een jongeman van gereformeerde huize uit het hoge noorden de veiligste keuze. Hoe dit ook zij, de Vrije Universiteit zou zo'n tien jaar later wel een beslissende wending geven aan zijn leven als econoom. Zover was het echter nog niet in 1942, toen hij het doctoraaldiploma behaalde. In het licht van zijn latere loopbaan is het verrassend vast te moeten stellen dat in het studieprogramma van de student De Roos de bedrijfseconomische vakken domineerden. Ongetwijfeld zal daarbij zijn bekendheid met de economische problemen in kringen van de kleine middenstand van invloed zijn geweest. Het weerspiegelde misschien ook een houding die zich openstelt naar de wereld met dienstbaarheid als geesteskenmerk.

In 1943 aanvaardde De Roos een betrekking bij het Rotterdamse bankiershuis, de firma Mees & Zn. Hier werd hij spoedig hoofd van het economisch bureau. Dit was een soort studiedienst die zich vooral bezighield met het systematisch bijeenbrengen van economische informatie ten behoeve van directie en cliënten. Een klein maar interessant detail is dat volgens de overlevering deze betrekking uitvloeisel was van zijn eerste publicaties in *Economisch Statistische Berichten* uit de beginjaren veertig over de handel met Zuid-Amerika. Deze vestigden de aandacht van firmant H.C. Hintzen op deze jonge econoom. Bij Mees legde De Roos de grondslag voor zijn belangstelling voor het bankwezen. Deze belangstelling vond in 1949 een bekroning in de fraaie studie *De algemene banken in Nederland*, waarop hij in Rotterdam *cum laude* promoveerde. Dit proefschrift combineert op elegante wijze praktisch inzicht en theoretische analyse van het bankwezen en is een bijzondere bijdrage *avant la*

lettre tot het leerstuk van de financiële intermediatie. Door de analytische diepgang onderscheidt het zich bovendien van de toen onder economen nog overwegend beschrijvende beschouwingwijze van het commerciële bankwezen. De handelseditie van dit proefschrift werd een standaardwerk voor vele generaties studenten en de eerste kennismaking met de theorie van het bankwezen. Het beleefde in 1980 een achtste druk en er zijn in totaal ongeveer 21.000 exemplaren van dit boek verkocht. Intussen was hij in 1946 in het huwelijk getreden met Annie Braaksma, ook afkomstig uit Leeuwarden. Uit deze verbintenis werden vijf dochters en één zoon geboren.

In 1949 werd De Roos benoemd tot hoogleraar in de net opgerichte economische faculteit van de Vrije Universiteit. Met deze benoeming verbreedde De Roos zijn wetenschappelijke aandachtsgebieden, die volgens zijn leeropdracht de leer van het geld, de macro-economie en de theorie van de internationale economische betrekkingen omvatten. Op elk van deze drie gebieden zou hij een aantal mooie publicaties het licht doen zien. Op het terrein van de monetaire economie schreef hij over de theorie en empirie van de rente en nam hij, zij het op enige afstand, deel aan wat wel is aangeduid als de tweede ronde van het Nederlandse monetaire debat. Dit speelde zich af in de eerste helft van de jaren vijftig naar aanleiding van het jaarverslag van de Nederlandsche Bank over 1953. Deze gedachtewisseling had betrekking op de werking van het geld in de Nederlandse volkshuishouding. De belangrijkste deelnemers waren in eerste aanleg Bankpresident M.W. Holtrop, CPB-directeur J. Tinbergen en de Rotterdamse hoogleraren J.G. Koopmans en H.J. Witteveen. In tweede aanleg voegden zich bij hen ook De Roos en de monetaire specialisten van destijds C. Goedhart, J. Pen en nogmaals Koopmans. Dit leverde een voorde monetaire analyse en politiek van die tijd vruchtbare discussie op die allerwegen wordt beschouwd als een wetenschappelijk hoogtepunt in de Nederlandse monetaire traditie. Buiten ons land zou deze bekend raken als het Nederlands monetarisme. Nog één keer zou De Roos terugkomen op de monetaire politiek. Dit was in 1969 toen hij op grond van een eenvoudige statistische analyse de effectiviteit van de kredietpolitiek in Nederland aan de orde stelde. Daarbij speelden teken en grootte van correlatiecoëfficiënten een doorslaggevende rol. De kritiek die dit naar mijn oordeel terecht uitlokte pareerde hij nuchter en bedaard door vast te stellen dat de theoretisch beter gefundeerde econometrische analyse niet tot een andere conclusie leidde. Overigens hield De Roos zich meestal verre van monetaire econometrie of statistische analyse, al kon hij dit genre best appreciëren.

De geldtheorie zou steeds zijn belangstelling houden, maar ook andere onderdelen van de economie kregen aandacht. Over de macro-economie, zijn tweede aandachtsgebied, verscheen een mooie, samen met D.B.J. Schouten geschreven monografie over de groeitheorie. Blijkens het voorwoord in dit werk uit 1960 schreef De Roos onder meer het hoofdstuk over de rol van de bevolkingsgroei als bron van economische ontwikkeling. Bevolkingsgroei kan volgens deze analyse een bijdrage leveren

aan de groei van het inkomen per hoofd, voor zover naast arbeidsaanbod ook voldoende investeringen tot stand komen. Deze optimistische zienswijze op het bevolkingsvraagstuk treffen we ook aan in zijn beschouwing in de *Free University Quarterly* van 1963, al ontbreekt daarin het ideologisch accent niet geheel. Terugkijkend op de betekenis van de bevolkingsgroei moet nu, bijna veertig jaar later, worden vastgesteld dat de ongunstige milieu-effecten van de bevolkingsgroei nog geen aandacht kregen. Maar dit is in het toenmalig tijdsperspectief geheel begrijpelijk. In deze jaren verscheen ook nog een aantal andere macro-economische beschouwingen, die opvallen door analytische diepgang. Hiervan wil ik in het bijzonder zijn analyse van de betrekkingen tussen sparen en investeren memoreren, omdat deze voortbouwt op zijn oratie uit 1949.

Het derde terrein waarmee De Roos faam verwierf is zijn leerboek *Inleiding tot de theorie der internationale economische betrekkingen* uit 1957. Ook dit boek kreeg tot eind jaren 1970 vele herdrukken. Bijzonder hierin is niet alleen de analytische helderheid en de verdienstelijke poging een voor die tijd 'modern' handboek te schrijven, maar ook de duidelijke stellingname van De Roos op het terrein van de wisselkoersen. De Roos kwam namelijk tot de slotsom dat in het streven naar optimale welvaart vrije wisselkoersvorming noodzakelijk en dus wenselijk is. Het bijzondere van deze opvatting is dat zij de uitkomst was van een zorgvuldige deductieve analyse en loodrecht stond op wat in die jaren in beleidskringen als een axioma gold. Dit was de voorkeur voor toepassing van vaste wisselkoersen zoals neergelegd in de statuten van het IMF. Het is voor ons, inmiddels geheel vertrouwd met scherp wisselende koersen van dollar, pond en euro, moeilijk voorstelbaar hoe ongewoon de zienswijze van De Roos destijds is geweest. Zelf zou hij enkele decennia later deze visie, mede in het licht van de sinds 1973 opgedane ervaring met flexibele wisselkoersen, behoorlijk relativiseren. Dit deed hij onder meer in zijn rede voor de Akademie van 1984 en in zijn feestrede bij het veertigjarig bestaan van de Faculteit der Economische Wetenschappen aan de VU in 1988. Oud-Bankpresident J. Zijlstra, als minister in 1961 verantwoordelijk voor de eerste naoorlogse revaluatie van de gulden en in 1949 de naaste collega van De Roos, was de andere feestredenaar.

Belangrijker dan dit gewijzigde inzicht van De Roos is de wetenschappelijke habitus die eruit spreekt. De Roos was een man die de uitkomst van zijn zuiver theoretische analyse consequent vervolgde in zijn beleidsconclusies. Maar hij was ook een man die zijn theoretische visie kon bijstellen op grond van intussen beschikbaar gekomen ervaringen en nieuwe feiten. Analytische rechtlijnigheid verviel bij hem dan ook nimmer in dogmatische starheid. Zijn wisselkoersopvatting is hiervan een treffende illustratie, maar ook uit andere terreinen des levens, zoals het religieuze of het huiselijke, zouden voorbeelden kunnen worden aangehaald.

Het siert de beleidspraktijk in Nederland dat de theoretische eigenzinnigheid van De Roos nimmer aanleiding is geweest hem te weren uit beleidsgeoriënteerde

adviescolleges. Hij was vele jaren kroonlid van de SER, sinds 1966 lid van de Bankraad en hij vervulde een aantal commissariaten in het bankwezen. Wat de Bankraad betreft, trad hij overigens in 1966 toe tot dit door de Bankwet 1948 verlangde adviescollege van de Nederlandsche Bank als vertegenwoordiger van het middenstandswezen en opvolger van de teruggetreden F.L. van Muiswinkel die hoogleraar bedrijfseconomie aan de VU was. Op zichzelf is deze bijzonderheid niet belangrijk. Toch vertelt ze veel over de belangstelling van De Roos en over de wijze waarop in die tijd van reeds afbrokkelende verzuiling zaken in Nederland werden geregeld. Hoe dit ook zij, in 1983 werd hij voorzitter van de Bankraad en uit dien hoofde ook de Koninklijke Commissaris bij de Nederlandsche Bank. Hij werd hiermee namens de regering het toezien oog op de handelingen van de Bank. Hij bekleedde deze functie tot september 1990 toen de leeftijdsgrens hem noopte tot terugtreden. Bij die gelegenheid verscheen een bundel met een keuze uit zijn geschriften (*Over geld, rente en wisselkoersen*, Leiden/Antwerpen 1991; bevat tevens een volledige bibliografie). Op zijn functie van voorzitter van de Bankraad was De Roos trots en hij vervulde deze rol bekwaam en met groot plezier. Het was voor hem ook de bekroning van een lange reeks van maatschappelijke en andere functies, waaronder een aantal binnen de gereformeerde kerk. Veel genoeg beleefde hij verder aan zijn redacteurschap van *De Economist* en zijn lidmaatschap van onze Akademie waarvan hij de maandagbijeenkomsten tot kort voor zijn dood trouw bezocht. In 1996, hij was de 75 ruim gepasseerd, ontving hij voor zijn wetenschappelijk werk uit handen van de toenmalige Bankpresident W.F. Duisenberg de Piersonpenning, terwijl hem eerder twee koninklijke onderscheidingen ten deel vielen.

In zijn wetenschappelijk werk was De Roos, geheel naar de traditie onder economen van zijn generatie, vooral op Nederland gericht. Zijn niet onaanzienlijke lijst met geschriften telt slechts enkele niet-Nederlandstalige publicaties. Toch heeft De Roos, bewust of onbewust, een belangrijke rol gespeeld in de reactivering en internationalisatie van het economisch onderzoek in Nederland, met name door zijn publicaties in de jaren vijftig en zestig. Dit deed hij opnieuw, maar in geheel andere vorm, halverwege de jaren tachtig, kort na zijn emeritaat. Hij trad toen op als voorzitter van de eerste internationaal samengestelde visitatiecommissie die het onderzoek en de publicaties van de economische faculteiten gedurende de periode 1980-1985 inventariseerde en beoordeelde. Voor vele faculteiten kwam het oordeel van deze commissie-De Roos als een ijskoude douche. De opleving van de publicatiedrift sindsdien is echter onmiskenbaar en de rustige, nimmer op eigen eer uit zijnde De Roos moet erdoor zijn verrast. Hij heeft in elk geval genoten van de kwaliteitsimpuls die zijn commissie teweegbracht, want de economische wetenschap en haar daadwerkelijke beoefening stonden bij De Roos hoog in het vaandel. Hij heeft velen, waaronder zijn ruim 25 promovendi, aan zich verplicht. Folkert de Roos was een man van wetenschap, trouw aan een aantal vaste beginselen, een leven lang.

Bij het schrijven van deze herdenking heb ik mede gesteund op een gesprek met mevrouw A. de Roos-Braaksma en haar dochter mevrouw G. Velema-de Roos. Ook prof. dr. H. Visser dank ik voor de verstrekte gegevens over De Roos op de vu. De in de tekst genoemde bundel uit 1991 bevat een volledige bibliografie van De Roos.